

Gesproken column

Reflectie op de Tweede Herman Tjeenk Willink-lezing in de Gotische zaal van de Raad van State, donderdag 13 juni 2024.

NICOLAAS VEUL

Programmamaker en presentator

Hier een paar kilometer vandaan ligt het Laakkwartier.

Het Laakkwartier is een van de wijken die lijsten aanvoert als het gaat om armoede, eenzaamheid en woningnood.

De bewoners schreven niet lang geleden een brandbrief naar het gemeentebestuur, waarin zij hun woede uitten over de teloorgang van de wijk.

'Jullie zijn ons vergeten', schreven ze.

We lezen er allemaal over: de energiecrisis, de woningcrisis, de falende ouderenzorg, zorgbezuinigingen, inflatie; maar in het Laakkwartier, onder de rook van het parlement wordt het neoliberale beleid van je eigen broek ophouden doorleefd en doorvoeld.

Voor mijn documentaireserie werkte ik drie maanden in het Laakkwartier als stagiair maatschappelijk werker bij *Wijkz*, een Haagse welzijnsorganisatie.

Daarvoor ging ik op vele huisbezoeken bij mensen die in de problemen zaten. Ik wilde weten: hoe is het leven in een wijk waar de hardste klappen vallen?

Voordat ik aan mijn stage begon zei mijn collega van *Wijkz*: *'Je hebt twee soorten mensen. Een gaat met zijn problemen naar een therapeut en de ander komt bij maatschappelijk werk.'*

Voor alle duidelijkheid: ik behoor niet tot die laatste categorie. Elma wel. Zij was een van mijn eerste cliënten. Elma was een oude bekende van *Wijkz*. In haar rapport las ik dat traumatische gebeurtenissen in Elma's leven een flinke impact hebben op haar geestelijk welzijn. En dat er serieuze gezondheidsklachten zijn en financiële problemen zijn geweest.

Elma reageerde al een tijdje niet meer op mailtjes en belletjes, dus ik werd er als kersverse stagiair op gestuurd om polshoogte te nemen.

Bij binnenkomst zag ik een glas wodka op tafel. De asbak ernaast had geen ruimte meer. Het was pas 10 uur in de ochtend. *'Wel nog vroeg voor een wodka,'* zei ik met een lach tegen Elma, terwijl ik mijn jas uitdeed. Ik had geleerd dat het bij thuisbezoekjes goed is om te benoemen wat je opvalt, maar er niet over te oordelen.

'Kan mij het nou schelen schat,' zei Elma met een royale lach. *'Ik had het koud en was een beetje zenuwachtig'.* Opeens maakte ze een draai: *'Ik ben ik. Ik ben Elma.'* Ze stelt het als een soort grens. *'Ik verander voor niks en niemand.'*

Stress en branie wisselden elkaar in rap tempo af op deze bovenwoning in het Laakkwartier.

'Er waren zorgen over uw situatie', vroeg ik heel aftastend. *'Ja... Klote... Ik heb meerdere tia's gehad, en die klote trap kom ik niet meer goed op weet je... En ik heb bijna geen centen meer.'*

Haar stem was zacht, klein. *'Het is heel veel weet je wel, zwaar in mijn kop...'* Weer stil. *'Ik slaap ook op de bank hè, ik heb een keer een inbreker gehad die via mijn slaapkamer binnenkwam, dus daar kom ik ook niet meer.'*

De wodka werd bijgevuld. Haar blik was niet te vangen. *'Ik wil ook heel graag verhuizen. Die klote trap kom ik bijna niet meer op. Ik weet niet meer hoe ik het moet doen allemaal.'* Een peuk vloog haar mond in nog voordat een traan haar oog verliet.

Ik knikte. *'Dat klinkt zwaar.'* Ik probeerde driftig te denken aan de instanties waar ik Elma naar door zou kunnen verwijzen.

'Er is hulp voor als u stress ervaart, we zouden wat psychische ondersteuning kunnen aanvragen voor u, bij Achter de voordeur? Dan komt iemand langs om eens met u te praten,' zei ik een beetje als een onhandige ambtenaar.

'Dat ken ik niet.'

'Dat is van de GGZ, de geestelijke gezond....'

Elma onderbrak me abrupt: *'Nee, nee nee. Ooooh neee. Niks ervan. Dat hoeft ik niet. Neeeee, er is niks mis met mijn koppie hè. Ik dank je vrien-de-lijk.'* Handen wuifden mijn aanbod driftig weg.

'Ik ben niet gek, hè.'

'Ik bedoel niet dat u gek bent,' probeerde ik nog. *'Maar dat u een plek heeft om deze dingen te bespreken...'*

De meters die ik had gewonnen, werden door mijn laatste vraag tenietgedaan. Dit werk was als een moeilijke dans en ik had duidelijk de verkeerde stappen gezet. Ik werd nu met argusogen bekeken. Ik maakte het nog erger toen ik de mogelijkheid tot het verkrijgen van een voedselpakket noemde. Ik was te direct geweest. Ik had nog een hoop te leren.

Toen ik vertrok bij Elma zag ik een berg ongeopende post. Ik gaf het door aan mijn collega's.

Later bleek dat Elma in flink de schulden zat. Ze had dat niet aan mij willen vertellen.

Gesprekken zoals die met Elma confronteerden mij met mijn eigen vooroordelen. Ik dacht dat mensen de hulp van de staat met open armen zouden ontvangen. Dat ik als sociaal werker vooral bezig zou zijn om die hulp af te remmen, kritisch op of mensen wel recht zouden hebben op wat zij vragen.

Maar in de realiteit stuitte ik niet op een opgehouden handje, ik stuitte juist op schroom, wantrouwen en dichte deuren.

Ik zag mensen die te trots waren om hulp te vragen.

Ik zag mensen die door hun stress de weg door het bureaucratische doolhof niet konden vinden.

Ik zag mensen die de kunst van het overleven zo goed verstonden, dat staatshulp ontvangen als een slachtoffer er niet in kwam.

Het zijn de dingen die je alleen leert als je met je poten in de modder staat.

Niet alleen de scènes achter de voordeur maakten indruk op mij.

Mijn collega's van het maatschappelijk werk evengoed.

Maatschappelijk werk is de sociale EHBO van een wijk en probeert de problemen af te vangen voordat het echt misgaat. Voordat de draaikolk van armoede iemand echt onder water trekt.

Een maatschappelijk werker krijgt per client 4 tot 5 bezoeken, dan moet je de zaak hebben afgehandeld.

Dat betekent dat je de cliënt weer op een goed spoor hebt gezet of hebt doorverwezen, dieper en verder

het sociale systeem in.

Elke maatschappelijk werker die ik sprak was het erover eens: dat is te weinig. Er is in de sector veel bezuinigd; het marktdenken neemt de overhand. Soms duurt het vier bezoeken voordat iemand zijn problemen überhaupt aan je toevertrouwt.

Mijn collega zei: *‘Veel mensen hier in de wijk denken dat een dubbeltje nooit een kwartje kan worden. Maar met vertrouwen kan dat wel. Met vertrouwen wordt een dubbeltje zelfs soms een euro. Met vertrouwen bouw je de wijk op.’* Maar dat kost tijd en geld.

Ik zag verontwaardigde, boze en soms verdrietige collega's op kantoor. Ze konden niet de hulp bieden die mensen uit de wijk echt nodig hadden.

Maar niet alleen de werkdruk en het tijdsgebrek werkten de maatschappelijk werkers tegen. Het wantrouwen van de burgers voor instanties als Wijkz nam hard toe. Het wijkcentrum verloor haar aanloop. De deuren in de wijk bleven steeds vaker dicht. Het geloof dat de overheid er is voor jou, was in het Laakkwartier ver te zoeken.

‘Het is alsof er bij mensen een soort fatalisme in is geslopen’ zei mijn collega voorzichtig, mijmerend over wat ze nou zag aan de randen van de kloof.

Het was de stilte die ze nog niet eerder had vernomen.

De mensen van het Laakkwartier voelden zich vergeten. Niemand leek te luisteren.

Maar op elke hoek van de straat klonk de lokroep van het populisme, de belofte van zoete wraak op de elite.

Als journalist en documentairemaker heb ik naast maatschappelijk werk, ook stagegelopen bij een GGZ-instelling als groepsmedewerker en als docent op een gemixte middelbare school.

Mijn laatste stage heb ik net vorige maand afgerond in de jeugdzorg voor mijn nieuwste documentaireserie.

Zo heb ik al meer dan 12 maanden stagegelopen bij maatschappelijke beroepen en dit is mijn frontbericht aan jullie:

In al mijn stages zag ik hetzelfde: de beroepen die onze samenleving bij elkaar houden zijn te hard geraakt door bezuinigingen, terwijl de werkdruk en de complexiteit van het werk toeneemt en onze samenleving complexer en vijandiger wordt.

Ik zag het overal: mensen die met hun hart werken, raken gefrustreerd door het systeem waarin ze werken. Niet alleen de burgers haken af, maar ook de sociaal werkers, de leraren, de zorgmedewerkers in de GGZ en in de jeugdzorg. Allemaal zitten ze in een enorme spagaat tussen beleid en praktijk, en aan beide kanten wordt er aan hen getrokken.

Het is gewoonweg niet vol te houden. Er wordt keihard gewerkt aan het maatschappelijk front, maar de condities worden slechter en slechter.

Ik ga niet beweren dat ik een simpele oplossing voor dit probleem in pacht heb.

Maar een ding weet ik wel zeker: het ligt niet aan de buitenlanders.